

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-006-3-18>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ

Новицький В. П.

*доктор сільськогосподарських наук,
заступник директора з наукової роботи
Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь*

Білоус В. М.

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри лісівництва
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Міняйло А. А.

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри екології агросфери та екологічного контролю
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Стрімке скорочення фауністичного різноманіття у сільськогосподарських угіддях нині перетворюється на природоохоронну проблему загально-європейського масштабу. Зокрема, криза видів-біоіндикаторів екологічного стану місцевих агроландшафтів упродовж останніх 30 років активно обговорюється науковцями та політиками Західної Європи, тоді як в нашій державі цим питанням досі не приділяється належної уваги.

Порівняно з країнами Євросоюзу, де серед основних негативних чинників вчені виділяють трансформацію природних ландшафтів в антропогенні з інтенсивним землеробством, у нашій державі, окрім гострого прояву зазначеної проблеми, варто відмітити й ряд інших – пов'язаних переважно з недосконалістю нормативно-правового регулювання сільськогосподарського виробництва.

Як результат, за даними вітчизняних вчених, у XXI ст. під час польових робіт місцеві популяції фауни зазнають втрат до 40 % і більше від річного приросту. Так, на прикладі лише одного фонового виду тварин встановлено – в Україні 43 % приплоду зайця сірого гине під час заготівлі зеленої маси, сінокосіння та збирання врожаю зернових, від 15 % – у результаті хімізації угідь, і лише до 12,4 % – у результаті полювання. Загалом, в ході спеціалізованих досліджень, 80

фактори лімітуючого впливу сільськогосподарського генезису складали 62 % від всіх зафіксованих причин загибелі звірів. У цей час також відмічалось знищення до 65 % яйцекладок куріпки сірої та інших наземногніздових птахів. Екологічні збитки, завдані популяціям немисливських видів в Україні взагалі не визначаються, проте, вочевидь, є ще більш значними, враховуючи багате видове різноманіття та високу щільність населення.

Тож цілком закономірно, що в Україні показники щільності мисливських об'єктів тваринного світу нині далекі від оптимальних і у рази, та навіть десятки разів, нижчі ніж у сусідніх країнах спільних географічних широт – Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії та інших. А такі невиправдані для XXI століття екологічні збитки, зокрема унаслідок нерегламентованих належним чином процесів сільськогосподарського виробництва, давно не притаманні для країн ЄС і суперечать сучасній державній екологічній політиці та цілому ряду конвенцій і міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна.

Для вирішення окресленої проблематики необхідне термінове осучаснення чинного законодавства в частинах охорони польової фауни у процесі господарської діяльності. А саме суттєве доопрацювання статей 40, 41, 48 та 49 Закону України «Про тваринний світ» [6], які нині суто декларативні та не підкріплені робочими підзаконними нормативно-правовими актами, до яких перш за все слід віднести постанови Уряду про затвердження вимог із запобігання загибелі об'єктів тваринного світу в процесі механізованих агротехнічних робіт, а також під час застосування пестицидів і агрохімікатів. Слід зазначити, що подібні постанови під аналогічні закони успішно запровадженні сусідніми країнами вже понад 20 років.

Доповнень потребує також «Порядок проведення державних випробувань...пестицидів і агрохімікатів...» (*затверджений Постановою Кабміну від 4 березня 1996 р. № 295*) [1], який, всупереч чинному законодавству, досі не містить жодного положення стосовно дослідження впливу хімічних речових препаратів на організми диких тварин. Окрім цього, вкрай необхідне прийняття Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань землеустрою (ЗУ «Про землеустрій») [2] і охорони ландшафтів (ЗУ «Про охорону земель», ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища») [3, 4], а також розроблення відповідних підзаконних актів з метою створення дієвого правового поля для підтримання сталої посезонної екологічної ємності агроценозів. Саме її нестабільність у часі й просторі є однією з

основних перепон для успішного існування фауністичних комплексів наших агроландшафтів, що стало наслідком недосконалості Указу Президента України (№ 720/595) від 1995 року «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» [5], який на той час не містив навіть елементарних засад державної екологічної політики, зокрема щодо відведення у процесі паювання певного відсотку орних земель під буферні зони природоохоронного значення будь-якої форми власності.

Відтак, чи не єдиним з теоретично можливих правових інструментів поліпшення фауністичної ємності сільськогосподарських угідь України залишається законодавчо врегульоване відведення від 1 до 5 % площ паїв під напівприродні буферні зони поліфункціонального призначення. У зв'язку з катастрофічно загрозливою розораністю території України (від 55 %), дана пропозиція гармонійно поєднується з цілою низкою законодавчих і суспільних ініціатив спрямованих на відновлення біологічної продуктивності та екологічної стійкості вітчизняних агроландшафтів.

Варто відмітити, значну частину зоосозологічних проблем України може вирішити мисливська галузь, за умови виведення її на європейський рівень господарювання. Ще у 2007 році Постійний комітет Бернської Конвенції, ратифікованої Україною, прийняв Рекомендацію № 128, що спонукала усі сторони та наглядачів Конвенції прийняти до уваги розроблену за ініціативи Парламентської асамблеї Ради Європи «Європейську Хартію полювання та біорізноманіття», а викладеними у ній принципами керуватися при формуванні та реалізації державних природоохоронних політик крайнучасниць з метою забезпечення стійкого мисливськогосподарського користування, як інструменту збереження тваринного світу та середовищ його існування. Проте, станом на 2019 рік тексту Європейської Хартії полювання та біорізноманіття досі немає навіть у бібліотеках головних державних органів України, а вітчизняна мисливська галузь зазнає постійно зростаючих утисків з боку чиновників-екопопулістів, що загалом засвідчує антиєвропейський рух нашої держави в цьому напрямі природокористування і ніяк не сприяє вирішенню існуючих проблем в охороні довкілля.

Таким чином для тваринного світу агроєкосистем України сьогодні існує три базові загрози:

- екологічно немодернізована галузь рослинництва;

– знищення природних середовищ існування тварин унаслідок господарського освоєння значних територій з крупноконтурним обробітком;

– незаконне добування об'єктів тваринного світу.

У цьому ключі ми вітаємо розробку профільним комітетом Верховної Ради України проектів законів про смарагдову мережу та про боротьбу з браконьєрством, як нагально необхідних державних кроків! Разом з тим звертаємо увагу посадовців та народних обранців на невіршеність наймасштабнішої з перелічених проблем – екологізації процесів землеробства. Останнє для України, найбільш розораної країни світу, залишається стратегічним національно безпечним та природоохоронним завданням.

Література:

1. Про затвердження Порядку проведення державних випробувань та державної реєстрації технічних засобів застосування пестицидів і агрохімікатів : постанова Кабінету міністрів України від 4 березня 1996 № 295. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.10.2020 р.).

2. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення 30.10.2020 р.).

3. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення 29.10.2020 р.).

4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 29.10.2020 р.).

5. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям : Указ президента України від 08.08.1995 № 720/595 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text> (дата звернення 30.10.2020 р.).

6. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення 1.11.2020 р.).